

V. LOSEV

VJATKASTA LONTOOSEEN
PUOLUEEN III EDUSTAJAKOKOUKSEEN

LONTOOSSA

Berliini näytti minusta jättiläiseltä, mutta Lontoo suorastaan saattoi hämille. Koko tunnin ja parikin saa kiittää päätäpahkaa maanalaisessa junassa. Pysäkkejä on kylläkin aika usein, mutta ne kestävät korkeintaan puolen minuuttia; juna ottaa heti täyden vauhdin, mutta ei sittenkään ole päästy kaupungin ulkopuolelle, eikä edes laitakaupungille, vaan ollaan jossain hyvin syvällä kaupungissa. Kun juna pujahtaa aika ajoin ulos tunnelista sukeltaakseen viiden minuutin kuluttua sinne uudelleen, näköpiiriin ilmestyy harmaita suunnattoman suuria taloja, jotka ovat hyvin toistensa näköisiä. Kaikki on suunnattoman suurta, harmaata, yksitoikkoista. Tuossa harmaassa yksitoikkoisuudessa on hyvin helppo eeksyä. Alussa jo muutaman korttelin etäisyydellä talosta, jossa asuin, olin pakotettu näyttämään poliisille paperilappua, johon englannin kielellä oli kirjoitettu osoitteeni. Ja vasta hyvin pitkän ajan kuluttua uskaltauduin pidemmille kävelymatkoille. Kevät oli kauneimmillaan, mutta sitä näin suuressa kaupungissa ei tuntunut lainkaan. Sade, usein sankka sumu, noki, kivihiilen katku, ja silmänpistävä siivottomuus kaduilla — sellaisen yleisvaikutuksen teki Lontoon ulkoasu. Suuri rykelmä nelikerroksisia kapeita kivilaatikoita, joiden asukkaat oli kuin elävältä muurattuja. Totisesti: koti on linnani, kuten englantilaisilla on tapana puhua. Mutta tosiasiaassa tuota kehuttua linnaa hätyytteli alituisen kurjuus ja nälkä, kuten tulin huomaamaan sen myöhemmin, käydessäni Lontoon köyhälistökortteleissa, joissa saattoi nähdä satatuhantisten työväenjoukkojen huutavan kurjuuden.

Erääseen noista laatikoista jouduin minäkin, kun meitä, edustajia, alettiin sijoitella asuntoihin. Minua onnisti asunnon suhteen. Lontoossa meidät otti vastaan toveri Aleksejev. Hän oli vanha emigrantti-sosialidemokraatti ja vanha Lontoon asukas. Majoittauduin samaan asuntoon Aleksejevin kanssa, hänen naa-

purikseen. Sillä tavoin pääsin mielenkiintoisen henkilön seuraan, joka oli miellyttävä toveri ja tunsu hyvin sekä englannin kielen että Lontoon samoin kuin Englannin yleensä.

Lämpimin kiitollisuuden tuntein, tosin yli kaksikymmentä vuotta¹ myöhästyneenä muistelen silloisia aiherikkaita keskustelujamme teekupin ääressä, Lontoon kaupunkimatkoja, joiden aikana toveri Aleksejev osasi näyttää nimenomaan sen, mikä oli välttämättä nähtävä, ja asiallisesti selittää matkakumppanilleen kaiken, mikä häntä kiinnosti. Usein iltaisin hänen yksinkertaiseen pienenlaiseen huoneeseensa, jossa oli suuret pinkat englantilaisia sekä venäläisiä sanomalehtiä, joita käytettiin istuimina vieraita varten ja joskus vuoteenakin, kokoontui muutamia edustajatovereita, ja käytiin mitä mielenkiintoisimpia keskusteluita, etenkin kun Venäjän todellisuus ja edessäoleva puolueen edustajakokous antoivat niille paljon aihetta.

Muistan, että näissä „iltakokouksissa” paitsi minua ja Aleksejevia olivat läsnä Bogdanov Aleksandr Aleksandrovič — eräs edustajakokouksemme järjestäjistä ja meidän tulevan bolševistisen KK:n jäsen, Ljadov Martin Nikolajevič — nykyään Sverdlovin yliopiston rehtori, Rumjantsev Pjotr Petrovič, joka myöhemmin luisui pois niin bolševismista, kuin myös vallankumouksesta, saapuipa kerran Tšerevaninkin.

Tšerevanin, eli toisin sanoen Lipkin, oli silloinkin kiihkeä menševikki, ja myöhemmin hänestä tuli likvidaattori. Hän saapui Lontooseen Genevestä näköjään menševistisen keskuksen rauhanhierojana. Häntä ei onnistanut tässä tehtävässään, ja hän palasi Geneveen vieden mukanaan pari kolme menševikkiedustajaa, jotka hänen onnistui saada vakuuttuneiksi bolševistisen edustajakokouksen juonitteluista. Hyvin vereksenä on mielessäni tuo matalakasvuinen ja kapeakasvoinen pöyhkeä Tšerevanin poloinen ja johtavien toveriemme kiivaat väittelyt hänen kanssaan.

Edustajakokousta edeltäneen kauden — se avattiin pitkän ajan kuluttua Lontooseen saapumisemme jälkeen — me käytimme aika tarkkaan siihen, että tutustuimme kaupunkiin ja sen nähtävyyksiin. Kävimme Shakespearen teatterissa, jossa sinä vuonna päivästä päivään esitettiin vain „Hamlettia” ja jossa suureksi ihmeeksemme kaikki paikkaliput maksoivat yhden shillingin. Kävimme myös City-kadulla — tärkeimmällä kauppakadulla, missä ajopelit, autot, ajurien cabit ja omnibussit hiljaa liikkuivat edes takaisin jatkuvana nauhana ja missä tarvittiin paljon kärsivällisyyttä ja taitoa ylittääkseen kadun. Katselimme kadulta parlamenttitaloa, kävimme taidekokoelmissa. Ja vihdoin iltaisin ja öisin seurailimme kahta hämmästyttävää yhteiskunnallista vastakohtaa: katuelämää eräällä Lontoon komeimmalla Piccadilly-

¹ Muistelmat on kirjoitettu 1927.— *Toim.*

kadulla, sekä juutalaisten ja yleensä emigranttiköyhälistön elämää Whitechapelin korttelissa. Todellakin, räikeämpää vastakoh-taisuutta, suurempaa eroa ei voinut kuvitella olevaksi missään muualla. Piccadilly välkkyi sähkövalosta ja on tulvillaan hieno-pukuista väkeä, jonka koristeina kimaltelee jalokiviä, kun taas Whitechapel muistuttaa likaisia metsäeläinten pesiä, joiden löyh-kässä ja peittämättömässä kurjuudessa laahustaa satoja tuhansia nälkäisiä ihmisiä.

Mitä tulee perustuslailliseen vapauteen, jonka Saksassa on niin perusteellisesti rajoittanut kypäräpäinen schutzmanni, niin täällä, Englannissa, tuntui olevan vapaampaa. Sunnuntaipäivinä kokoontui väkeä tuhansittain ulkoilmakokouksiin puistoihin, ja monilta puhujalavoilta pitivät puheita eri puolueiden edustajat. Tahtomattakin heräsi kysymys: miksi Englannin työväki viivyt-telee, miksi se ei kukista porvaristoaan, kun ovat jo kerran noin paljon saavuttaneet?.. Ja ajatellapa vain, että kahdenkymmenen vuoden kuluttuakin, jolloin „jälkeen jäänyt” Venäjän proletariaatti jo kymmenen vuotta elää ilman porvaristoa, Englannissa yhä edelleenkin yhtä „vapaasti” useat tuhannet työmiehet kuuntelevat puistoissa puhujia; heidän Pääneuvostonsa, johtajansa Thomasit, Macdonaldit, Hendersonit ja Perselit yhä sumentavat heidän jär-keään. Usein saimme nähdä, kuinka suoraan kadulla, vain vähän syrjäisemmässä nurkkauksessa, ettei katuliikenne olisi häiriinty-nyt, aivan vapaasti järjestettiin katukokouksia: pieni ryhmä ihmisiä lauluilla ja soitolla maanitteli kuuntelijoita luokseen, ja kun väkeä kokoontui riittävä määrä, puhuja aloitti puheensa. Useimmiten se oli pelastusarmeijan saarna, jolla haalittiin eksy-neitä lampaita uskonnon helmaan. Usein sai ihmetellä poliisin rauhallista suhtautumista asiaan. Mutta poliisi ja porvaristo vähät siitä välittivät, sillä kaikki nämä puheet ja saarnat olivat viatonta laatua eivätkä uhanneet porvariston vallan olemassa-oloa.

Suurempi „vapaus” kuin Saksassa ilmeni muussakin. Kukaan ei Lontoossa kysellyt, keitä me olemme ja onko meillä passit vai ei. Ainoastaan asuntoni emännälle mainitsin jonkun nimen, jota itsekään en unohtanut vain siksi, että hän alkoi puhutella minua siltä nimeltä, kun aamuisin tarjosi kahvia tai kun lauan-taisin otti vastaan huoneeni vuokramaksun kahdeksan shillingiä viikossa.

Vihdoin lähestyi edustajakokouksen avajaispäivä. Jo oli saa-punut paljon edustajia, „lainmukainen” enemmistö edustaja-kokouksen avaamiseksi oli koolla, jotenka odottaminen kävi tarpeettomaksi. Saapui myös puolueen „johto”, se on „Proletari” lehden toimitus ja vanhan KK:n toinen jäsen toveri Krasin-Vinter, joka kuului niihin, jotka olivat asettuneet edustajakokouksen koollekutsumisen kannalle. Saapuivat myös Vladimir Iljitš ja

Nadežda Konstantinovna. Kerran illalla, hyvin vähän ennen edustajakokousta lähdimme tutustumaan „Vanhukseen”, kuten jostain syystä nimittivät Leniniä hänen läheiset työtoverinsa.

Ennen tuota päivää en minä ja, luulen, ettei myöskään suurin osa Venäjältä saapuneita edustajia ollut kertaakaan nähnyt Leniniä. On itsestään selvää, etten ollut nähnyt edes hänen muotokuvaansa. Ja mitä sitten sain nähdä?

Oluuttavassa, erillisessä huoneessa, johon olimme kokoontuneet, istui ikkunan luona pöydän ääressä keskikokoinen tanakka mies, jolla oli korkea otsa, joka jatkui taakse kaljuna. Hänellä oli eloisat ja hyvin iloiset silmät — aivankuin jokin veikeä oman arvon tuntoa korostava kipinä olisi leikkinyt niissä — varsinkin silloin kun hän siristi niitä; parta oli pieni vaaleanruskea ja hän näytti korkeintaan 33—35 vuotiaalta, toisin sanoen juuri ikäiseltään. „Kylläpä on vanhus!” ajattelin nähtyäni hänen eloisat nuorekkaat kasvonsa ja kuunnellen hänen vilkasta ja hauskaa puhettaan. Rupesin heti katselemaan ja kuuntelemaan suurella mielenkiinnolla ja huomaavaisuudella, miten seikkaperäisesti ja johdomukaisesti Lenin otti selvää edustajilta asioiden tilasta puoleessa.

— Mitä isoja tuotantolaitoksia on? Paljonko niissä on työläisiä? Kuinka moni työläinen on puolueen jäsen? Onko työläisten edustajia komiteoissa? Minkälainen on mieliala? jne., jne. — kysymyksiä sateli loputtomasti, ja kaikkiin oli annettava lyhyt ja täsmällinen vastaus.

EDUSTAJAKOKOUS

Ja vihdoin sitten päättyivät neuvottelut Geneven kanssa, missä sijaitsi puolueen menševistinen keskus, ts. „Iskran” toimitus, puolueen Neuvosto, johon II edustajakokouksen valitsemista jäsenistä oli varsinaisesti jäänyt vain G. V. Plehanov, sekä ne KK:n jäsenet, jotka vastustivat III edustajakokouksen koollekutsumista, ja edustajakokous alkoi.

Loppui meidänkin, edustajain, „vapaa” elämä. Ja olikin jo aika loppua. Olomme siellä kävikin jo vallan kärsimättömäksi: jotkut meistä asuivat ulkomailla jo melkein kaksi kuukautta, ja toverimme paikkakunnilla, Venäjällä, odottivat palaamistamme edustajakokouksesta kotiin, mutta edustajakokous ei ollut vielä alkanutkaan. Mutta sitä vastoin alettuaan edustajakokous teki työtä kaksin verroin. Istuntoja pidettiin kahdesti päivässä ja päivällistauko keskipäivällä, jotenka meiltä meni istuntoihin kirjaimellisesti koko päivä iltamyöhään saakka. Edustajakokouksessa käsiteltyihin kysymyksiin on tarpeetonta pysähtyä, — ne ovat yleisesti tunnettuja, sitä paitsi on julkaistu jokseenkin tarkat edustajakokouksen pöytäkirjat sekä useita seikkaperäisiä muistelmia.

Rajoitun siihen, mitä on säilynyt muistissani edustajakokouksen yleisestä tilanteesta ja siellä vallinneista mielialoista.

Edustajakokouksen istunnot pidettiin useimmiten erään oluttuvan tai ravintolatapaisen perähuoneessa. Edustajakokouksen kulussa huoneistoa täytyi muuttaa jostain syystä muistaakseni kaksi tai kolme kertaa. Tuo perähuone ei ollut kovinkaan suuri, mutta pitkä ja kapea, ja siinä oli riittävästi tilaa niille 40—45 henkilölle, jotka yhdessä kutsuvieraiden ja neuvottelevalla äänellä osallistuneiden edustajien kanssa muodostivat edustajakokouksen. Huoneen toisessa päässä, poikkipuolin asetetun pöydän ääressä istui puhemieshistö ja pöytäkirjanpitäjät, jotka valittiin jokaista istuntoa varten erikseen alustusten ja puheiden merkitsemistä varten. Huoneen loppuosan, jossa oli pitkä kapea pöytä, täyttivät edustajat. Edustajakokouksen avasi sen vanhin jäsen, puolueen mainehikas veteraani Miha Tshakaja. Hän piti pitkän, mutta tunteellisen avajaispuheen, ja sen jälkeen siirryttiin edustajakokouksen konstruomiseen: puhemieshistön vaaleihin, edustajakokouksen ohjesääntöjen ja päiväjärjestyksen hyväksymiseen. Puhetta johti useimmiten Vladimir Iljitš, ellei hän esiintynyt alustajana jossakin kysymyksessä.

Havaintoni Vladimir Iljitšistä III edustajakokouksessa sulautuvat niihin havantoihini, jotka sain, kun seurasin häntä samassa tehtävässä Huhtikuun konferenssissa 1917. Voin sanoa vain, että puheenjohtajana hän oli kertakaikkiaan mainio. Samalla kun hän tarkkaavaisesti seurasi puheita ja taitavasti niitä johti, hän suoritti lukemattoman määrän muita töitä: hän alituisesti seurasi pöytäkirjurien työtä, pyytäen heitä hyvin merkitsemään puheet pöytäkirjaan. Se oli erittäin tärkeää, sillä puheiden tekstejä tarvittiin tulevaisuudessa edustajakokouksen työstä tehtäviä selostuksia laadittaessa, mutta pöytäkirjanpito oli sangen ikävää hommaa, se ei antanut pöytäkirjureiden keskittyä kuuntelemaan kiintoisia alustuksia ja puheita. Vahingoksi työlleen toverit pöytäkirjurit innostuivat monta kertaa kuuntelemaan puhujaa ja saivat lukemattomia kertoja huomata Iljitšin katsovan heihin suuttuneena ja moittivasti päätään heiluttaen. Samalla Vladimir Iljitš valvoi tarkasti puhujain aikaa, usein heti tutustui päätöslauselmaluonnoksiin, korjaili niitä tai teki itse; samalla hänen luonaan kävi tuon tuostakin tovereita, ja hän hiljaisella äänellä vaihtoi sanan pari heidän kanssaan. Tuossa hän istuu silittäen päätään otsalta niskaan, ja nopeasti, nopeasti kirjoittaa jotain. Luulisi ettei hän sillä hetkellä näe eikä kuule mitään: niin täydellisesti hän näyttää syventyneen työhön. Mutta annas olla. Hän katsahtaa sihteereihin, tarkastaa ajan, viittaa jonkun sormella luokseen, sanoo hänelle jotain, ja sitten jo koputtaa kevyesti pöytää ja näyttää puhujalle kelloa vihjaten, että hänen aikansa on kulunut umpeen. Ei yksikään ehdotus eikä kysymys tule hänelle yllätyk-

senä, hän osaa sitoa kaiken yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, hänellä on kaikkeen oma perusteltu mielipiteensä. Ainainen huomio, ainaisesti työssä, kaikkea seuraileva, kaikki suuntaava, kaikki huomioiva ja punnitseva tehdäkseen samassa vastaavan johtopäätöksen, ikään kuin kimmoisa, jännitetty teräsvieteri, joka kevyesti ja vapaasti reageeraa kaikkeen, mitä ympärillä tapahtuu,— sellainen kuva on säilynyt muistissani Vladimir Iljitš Leninistä puheenjohtajana niinä aikoina.

Hän oli samalla useiden peruskysymysten alustajana edustajakokouksessa. Sitäkin enemmän: hän oli edustajakokouksen sieluna ja älynä. Hänen vaikutuksensa kuului toistenkin tovereiden alustuksista. Missä sitten on salaisuus, että johtajan osuus lankesi hänelle niin helposti ja luonnollisesti? Kun olin kuullut hänen ensimmäisen alustuksensa eräästä tärkeimmästä kysymyksestä, jonka vallankumous oli asettanut päiväjärjestykseen, niin käsitin tämän seikan aivan selvästi. Marxin teorian juurtajaksainen hallinta, mitä täydellisin syventyminen tuohon teoriaan — siinä se, mikä antoi hänelle mahdollisuuden nopeasti ja virheettömästi selviytyä todellisuutemme sekavasta vyyhdestä, määritellä järjestyneen proletariaatin kollektiivisella voimalla suoritettavan iskun suunta ja muoto. Selvimmin tämä ilmeni hänen esittämässä määritelmässään aseellista kapinaa koskevista kysymyksistä, välikaisesta vallankumouksellisesta hallituksesta, proletariaatin ja talonpoikaiston vallankumouksellis-demokraattisesta diktatuurista vuonna 1905 ja huhtikuun 4 päivän teeseissä 1917.

Vladimir Iljitš teki suuren vaikutuksen minuun selostajanakin ja samalla sekä ulkoisesti että puheensa sisällön suhteen. Hänen selostuksissaan ja puheissaan viehätti se, ettei hän kulkenut „tallattua tietä”, vaan kulki „ummikkoja” raivaten uusia teitä, todistellen samalla väitteidensä paikkansapitävyyden mitä suurimmalla ja vakuuttavimmalla yksinkertaisuudella. Omissa puheissaan, jotka saivat vahvistuksensa edustajakokouksen päätöslauselmissa, hän antoi meille paikallisille työntekijöille juuri sen, mitä me tarvitsimme: perustellun teoreettisen orientoitumisen vallankumouksen monimutkaisissa olosuhteissa, tarkasti määritellyt vastaukset moneen mitä tärkeimpään poliittiseen kysymykseen. Sen lisäksi hän satoi kaiken tämän uuden luonnollisen vankaksi yhtymäksi niiden reaalisten voimien kanssa, joihin puolue saattoi nojautua, sen käytännöllisen todellisuuden kanssa, jonka Vladimir Iljitš osasi erinomaisesti huomioda.

Vladimir Iljitšiä kuunneltiin mitä suurimmalla tarkkaavaisuudella, ja pöytäkirjurit, joiden oli vuoro kirjoittaa hänen puheensa pöytäkirjaan, tunsivat itsensä todellakin marttyyreiksi, sillä he joutuivat kahden vaiheille: toisaalta halutti kuunnella hänen puhettaan, ettei mikään olisi häirinnyt, ja toisaalta oli pidettävä pöytäkirjaa. Ulkoisestikin Vladimir Iljitš oli hyvä

puhuja. Ei minkäänlaista kiihtymystä eikä keinotekoista mahtipontisuutta, eleet hyvin niukkoja, vain oikea käsi silloin tällöin tähdensi hänen kehittämänsä ajatusta. Baritonisoituinen ääni oli selvä, lausuntatapa erinomainen. Hetkinä, jolloin Vladimir Iljitš selostuksensa kulussa siirtyi polemiikkiin, hänen äänensä helposti suoriutui ivan, huumorin ja sarkasmin äänivivahteista. Vladimir Iljitš teki puolentoista kahden tunnin selostuksia pingoittamatta ääntään ja tuntematta huomattavaa äänen väsymystä, ja sen jälkeen jatkoi edelleen puheenjohtajan tehtäviä. Mieleen muistuvat erikoisesti hänen puheidensa ne kohdat, joissa hän siirtyi rauhallisesta äänensävyistä palavan vakuuttavaan ja vieläpä innokkaaseen äänilajiin. Sellaisina hetkinä hän kallisti ruumiinsa yläosaa hiukan takakenoon, otti muutaman askelen taakse, ikäänkuin valloittaen tilaa nopeaa harppausta varten eteenpäin, pani peukalonsa liivin aukkoihin ja hänen puheensa tulvi vuolaana vastukset voittavana kyminä, aivankuin sanoille olisi ollut ahdasta ja ne olisivat pyrkineet pääsemään vapauteen mitä pikimmin. Toisinaan tuollaisina paatoshetkinä saattoi nähdä myös kädenliikkeen. Vladimir Iljitš otti askelen eteen, ikäänkuin sulautuakseen kuulijain joukkoon tehden samalla molemmin käsin leveään tavoittavan liikkeen ja kumartuen eteenpäin.

Sellaisena on Vladimir Iljitš säilynyt muistissani, kun jättää pois vaikutelmat myöhemmiltä ajoilta, ts. niiltä vuosilta, jolloin useamman kerran kuulin ja näin häntä,—vuodesta 1917 vuoden 1922 marraskuuhun, jolloin hän puhui viimeisen kerran elämässään Suuressa teatterissa Moskovon Neuvoston täysistunnossa.

